

prijs € 3,95 jaargang 22, nummer 3, september 2018

Infanterie in Harderwijk

Zuiderzeesteunwet

Arkemheen en Harderwijk

Vittepraetje

Kwartaalblad van de Historische Vereniging Herderewich

ISSN 1386-1481

inhoud

Van de redactie (Ed van der Heijden).....	2
Een nieuwe huisstijl (Matty Moggré).....	3
De artikelen in ons Vittepraetje (Ed van der Heijden).....	3
Hans Goedkoop boegbeeld voor de Grote Kerk.....	4
Prikbord.....	4
Agenda.....	5
Betalen is bepalen.....	5
Maand van de Geschiedenis.....	6
Gelderse Academie.....	6
Hoe de Infanterie verdween uit Harderwijk en er weer terugkeerde (Joop Lodders).....	7
De Infanterist (Wietse Hummel).....	9
De Arkemheerpolder en Harderwijk (Wim Hagoort).....	10
De Zuiderzeesteunwet (Hessel Nentjes).....	13
Bier en brouwerijen in Harderwijk (Karel Uittien).....	18
Bakhuisjes en stookhokken in Hierden (Hennie Hop-Hop († 2012), Beert Hop).....	20
In beeld.....	22

Van de redactie

Als ik dit voorwoord zit te schrijven is het meer dan 30°C. We hebben een mooie zomer, maar niet iedereen zal dat met mij eens zijn, want het is soms wel erg warm. Ondanks de hitte en droogte is er best veel gebeurd de laatste maanden en daarom hebben wij daar een fotopagina aan gewijd. Die ziet u achterin het blad, vlak voor de sponsors. U vindt verder een artikel over een monument met embleem van de Infanterieschool, die jarenlang in Harderwijk was gevestigd. Die Infanterieschool in de Jan van Nassaukazerne aan de Oranjelaan verdween in 1995 uit onze stad, maar daarmee ook het monument dat aan de gemeente was overhandigd. Lees hoe alles toch nog goed kwam, dankzij onze nieuwe wethouder Marcel Companjen. Wim Hagoort heeft een boek geschreven over de Arkemheerpolder bij Nijkerk. In het artikel dat hij over zijn boek heeft geschreven laat hij ons zien, dat er in die Nijkerkse polder door de eeuwen heen veel invloeden van Harderwijkers zijn geweest. Zoals u weet is het dit jaar 100 jaar geleden dat de Zuiderzeewet door de Tweede Kamer is aangenomen, die de bouw van de Afsluitdijk en de gedeeltelijke drooglegging van de Zuiderzee mogelijk maakte. Als uitvloeisel van die Zuiderzeewet is er in de jaren 20 en 30 van de vorige eeuw ook een Zuiderzeesteunwet opgesteld en uitgevoerd. Dit ter ondersteuning van de mensen en bedrijven, die gedupeerd werden door die Zuiderzeewet. Hessel Nentjes heeft over die steunwet een artikel geschreven. Vorig jaar is door Herderewich een Hanzespecial uitgegeven. Daarin stond ook een artikeltje over de bierbrouwerijen, die in onze stad zouden hebben gestaan. Karel Uittien heeft een en ander uitgezocht in de Recognitieboeken (boeken die gerechtelijke uitspraken bevatten) en laat zien hoeveel bierbrouwerijen er wel niet waren in onze stad. Over de bakhuisjes en stookhokken in Hierden heeft Beert Hop een artikel aangeboden, dat zijn moeder Hennie Hop-Hop ooit heeft geschreven.

Op het Prikbord ziet u wetenswaardigheden en een oproep om mee te helpen de Grote Kerk te behoeden voor verder verval. In de Agenda ziet u de activiteiten die onze vereniging organiseert, soms in samenwerking met andere organisaties. In dit Vittepraetje ziet u geen actuele zaken uit het Harderwijk van 100 jaar geleden. Gijsje Verwijs zal in het Vittepraetje van december haar 75e, maar tevens laatste aflevering van die rubriek plaatsen.

Ed van der Heijden

Afbeelding op voorblad: Monument over vertrekkende infanteristen (ontwerp Ton Pors) op het voormalige kazernecomplex Jan van Nassau.

BESTUUR
Voorzitter
Matty Moggré
voorzitter@herderewich.nl
tel: 0341-417460
Secretaris
John Wetzels
secretaris@herderewich.nl
Penningmeester
Karel Kok
penningmeester@herderewich.nl
Leden:
Leen Karssen
bibliotheek@herderewich.nl
Martijn Pijnenburg

REDACTIE
Hoofdredacteur
Ed van der Heijden
Eindredacteur
Gijsje Verwijs-ten Hove
Redacteur
Lex Schuijl
Adviserend lid
Martijn Pijnenburg

VERSPREIDINGSTEAM:
Wim Buitenhuis
jowi34@solcon.nl
tel: 0341-412735
Ben Companjen
Karel Chr. Uittien

LEDENADMINISTRATIE
Karel Kok
penningmeester@herderewich.nl
tel: 06-19957923

WERKGROEPEN:
Archeologie:
Jeroen Dielemans
archeologie@herderewich.nl
Commissie Naamgeving:
Niek de Jong
Monumentcommissie:
Piet Stellingwerf
Genealogie:
Renate Uittien-Jacobs
genealogie@herderewich.nl
Kroniek van Harderwijk:
Wietse Hummel
Hierden:
Evert Jacobs
hierden@herderewich.nl
Ornamenten Kunstwacht:
Karel Chr. Uittien
Coördinator vrijwilligers Vischpoort:
vacant
Webmaster:
Otto Büttner
webmaster@herderewich.nl

BEZOEKADRES:
Vischpoort, ingang Schapenhoek 9,
Harderwijk
Huismeester Vischpoort:
Karel Kok
huismeester@herderewich.nl
tel: 06-19957923
Wim Petersen
Leden en niet-leden kunnen de Vischpoort
huren voor het vieren van een feestje
o.i.d. Informatie bij de huismeester.

CONTACT
www.herderewich.nl
Postbus 210
3840 AE Harderwijk
IBAN: NL93 INGB 0003 0361 92

VITTEPRAETJE
Kwartalblad van de
Oudheidkundige Vereniging
HERDEREWICH
redactie@herderewich.nl

Sluiting aanleveren kopij voor het
volgende Vittepraetje is 27 oktober 2018

OPMAAK, DRUK
gewoonton
www.gewoonton.nl

Niets uit deze uitgave mag zonder toestemming van de redactie worden overgenomen voor commerciële doeleinden of ten behoeve van andere publicaties. De redactie behoudt zich het recht voor, in overleg met de schrijver, een artikel in te korten. Overname van een artikel is alleen mogelijk na toestemming van de auteur en de redactie. Het redactiestatuut is -voor hen die daar behoefte aan hebben- op te vragen bij het secretariaat.

Een nieuwe huisstijl

Tijdens de bestuursvergaderingen hebben we regelmatig gesproken over onze huisstijl. Wat is onze huisstijl eigenlijk? We gebruiken een bepaalde opmaak voor ons briefpapier, onze website heeft een wat andere uitstraling en die is weer anders dan die van het Vittepraetje. Is er wel voldoende eenheid in onze communicatie? En.. zijn al die vormen niet aan vernieuwing toe? Hoewel we onze website nog best mooi vinden, is hij toch wat gedateerd, evenals ons logo. Ja, dat logo, dat kom je op alle verschijningsvormen tegen, dat vormt de verbindende schakel in onze uitingsvormen. Daarom zijn we eerst gaan stoeien over het logo. Hoe kunnen we daar iets eigentijds van maken. Een kogge? De skyline, de zee, wat is kenmerkend voor onze vereniging? Uiteindelijk zijn we op een mooi plaatje uitgekomen, vinden we zelf. Het is ontworpen door Ton van der Gaag, die ook het Vittepraetje opmaakt. We durfden nog niet te denken aan de invoering ervan en zeker niet over een eigen huisstijl. Want dat gaat ons geld kosten. Maar toen kwam daar ineens de haringparty en dongen wij – op advies van Marcel Schipper – mee naar een deel van de opbrengst. Althans, na het telefoontje van Marcel schreef ik heel snel nog een plan en diende dat in. Zonder enige verwachting, eerlijk gezegd. Ik had dit niet eens

aan het bestuur gemeld. Tot mijn grote verrassing kwam er een telefoontje van Thea Vink: we hebben jullie uitgekozen voor het in ontvangst nemen van een deel van de opbrengst van de veiling. Gelukkig waren de overige leden van het bestuur niet boos en wilden zij die avond wel meemaken. Het was een spannende, maar heel gezellige avond. En hij bracht totaal € 33.000,- op waarvan € 6.500,- voor Herderewich, voor de uitvoering van het ingediende plan. Wat een bedrag ineens op onze rekening! Dat scheidt natuurlijk ook verplichtingen. We gaan nu echt aan de slag met meer eenheid in onze communicatiemiddelen: onze vlaggen, banners, posters en ook de digitale communicatie moeten herkenbaar Herderewich worden. We zoeken nog naar mensen die mee willen werken. Want het wordt nog een hele toer om vooral onze website inhoudelijk te vernieuwen en te verbeteren. Op deze pagina vindt u de uitkomst van onze discussies over een logo. We zijn al best trots op ons vernieuwde blad, dat is echt een succes. Maar we gaan nog trotser worden op onze vereniging in al haar uitingsvormen.

Wordt vervolgd!

Matty Moggré

De artikelen in ons Vittepraetje

tekst Ed van der Heijden

De redactie en het bestuur overleggen ééns per jaar over de inhoud en de opmaak van het Vittepraetje en zijn nog steeds heel tevreden over het nieuwe uiterlijk. Een terugkerend onderwerp tijdens de evaluatie is de lengte van de aangeleverde artikelen. Wij - redactie en bestuur - willen met het Vittepraetje enerzijds een interessant en leesbaar magazine bieden aan onze leden en anderzijds een publicatieplatform zijn voor historici, publicisten en andere onderzoekers met betrekking tot de geschiedenis van Harderwijk en Hierden. Daarbij willen wij de inhoud van ons kwartaalblad zo divers mogelijk maken, dat wil zeggen dat wij artikelen over allerlei onderwerpen willen opnemen over de geschiedenis van onze stad. Hiermee wordt het Vittepraetje toegankelijk voor een zo groot mogelijke groep lezers. Daarom doen wij een beroep op auteurs om de artikelen kort en bondig aan te leveren, in principe niet langer dan 4 pagina's, inclusief de afbeeldingen. Zo'n tekst telt maximaal 2000 woorden. De redactie behoudt zich het recht voor om, in overleg met de auteur, een artikel in te korten. Als er langere stukken worden aangeleverd, waarin veel onderzoekstijd is gestoken, dan zijn we zeker bereid om een alternatief te zoeken voor de publicatie, bijvoorbeeld door het op te delen in twee afleveringen van 4 pagina's of anderszins. Immers, de redactie wil graag leden en anderen blijven stimuleren hun kennis te delen en beschikbaar te stellen.

prikkbord

WEBREDACTEUR

Wie wil meewerken in een zgn. webredactie, voor de vernieuwing van de website?

Herderewich ondersteunt de oprichting van een **Stichting Joods Erfgoed Harderwijk**. Deze stichting wil als zelfstandig orgaan het Joods cultureel erfgoed onder de aandacht brengen en houden en zal zich inzetten voor het behoud van alles wat betrekking heeft op de voormalige Joodse gemeenschap in Harderwijk.

14 september sluit de **Vischpoort** haar deuren voor de toeristen. Bijna vier maanden was de poort te bezichtigen op woensdag- en vrijdagmiddag. Dank aan al die Vischpoortgidsen die zich daarvoor ingezet hebben.

De **gemeentelijke Commissie Ruimtelijke Kwaliteit (CRK)** adviseert het gemeentebestuur, het college van B&W, onder andere over aanvragen omgevingsvergunning voor het wijzigen van een monument, over het gemeentelijk monumentenbeleid en over de selectie en aanwijzing van gemeentelijke monumenten. De commissie bestaat uit enkele deskundigen, maar ook uit twee leden die uit de Harderwijkse samenleving komen. Een van die twee leden is lid op voordracht van Herderewich.

OPROEP

De zittingstermijn van het huidige lid namens Herderewich, Piet Stellingwerf, in de gemeentelijke Commissie Ruimtelijke Kwaliteit loopt op 31 december 2018 af.

WIE VOLGT HEM OP?

Voor de taakomschrijving, procedure enzovoort, zie website www.herderewich.nl/nieuws. Voor informatie: voorzitter@herderewich.nl of 06-13828899 of 417460. Aanmelden met een korte motivatie: secretaris@herderewich.nl. Kent u iemand die dit graag zou willen doen en er geschikt voor is? Laat ons dat weten, dan nemen wij contact op. Reacties graag voor 8 oktober. Op 16 oktober, vanaf 12.30 uur, vinden de gesprekken plaats.

Hans Goedkoop boegbeeld voor de Grote Kerk

Oud-Harderwijker Hans Goedkoop is lyrisch als het gaat om de Grote Kerk: "Wat je hier ziet, is buitengewoon bijzonder. Voor Harderwijk, voor Nederland en ver daarbuiten. Ik heb de indruk, dat de meeste mensen niet beseffen dat het hier gaat om een uniek cultuurhistorisch monument." Nu de schilderijen in de Grote Kerk dringend toe zijn aan een grote restauratiebeurt, werpt de historicus en TV presentator zich op als ambassadeur voor het herstel van de plafondschilderingen in de Grote Kerk van Harderwijk.

De dakconstructie van de zes eeuwen oude kerk met zijn renaissancistische schilderijen in de gewelvbogen loopt gevaar. Om het unieke erfgoed te behouden is zeker 800.000 euro nodig. De Stichting Vrienden van de Grote Kerk heeft daarom met succes de hulp ingeroepen van de presentator van *Andere Tijden*, die in Harderwijk naar school ging. Specialisten hebben vastgesteld dat het historische bouwwerk aan het zetten is. De huidige bogen en trekstangen bovenin de kerk houden de muren niet meer voldoende bij elkaar. Door bouwkundige mankementen is overal scheurvorming zichtbaar en is pleisterwerk in de gewelven losgeraakt. Boven de raambogen in het koor en het transept van de kerk is het met de eeuwenoude schilderijen slecht gesteld. In de midden van het koorgewelf dreigen ribben los te laten.

Hans Goedkoop komt op dinsdag 13 november naar Harderwijk en spreekt dan in het Stadsmuseum om 20.00 uur over de Grote Kerk. (Toegang 10 euro; te bestellen via vriendengrotekerk@gmail.com)

Hans Goedkoop zal ingaan op de zorg voor de Grote Kerk. Als introductie zegt hij onder andere: "Er is al eeuwenlang goed voor de Grote Kerk gezorgd om deze in stand te houden. Daar moet je hard voor werken, van generatie op generatie. Het spreekt niet vanzelf dat de huidige generatie het ook weer zal doen. De geschiedenis waarmee je opgroeit is bijzonder, maar je beseft dat zelf vaak niet. Deze renaissancistische schilderijen in de Grote Kerk zijn heel bijzonder."

agenda

Zaterdag 8 en zondag 9 september 2018

Open Monumentendag, thema 'In Europa'.

Dinsdag 18 september 2018

Lezing 'Betalen is bepalen, economie en financiën van Harderwijk in de spiegel van laatmiddeleeuwse bronnen', door Rudolf Bosch, adjunct-archivaris Streekarchivariaat Noordwest-Veluwe. De Kiekmure, aanvang: 20.00 uur, zaal open 19.30 uur. Zie toelichting.

Zaterdag en zondag 20 en 21 oktober 2018

Pasar Malam Harderwijk, lees verder op de website. Sportcomplex De Sypel, zaterdag 12.00 – 23.00 uur; zondag 12.00 – 20.00 uur.

Zaterdag 27 oktober 2018

Mini-symposium door Nuwenspete in het kader van de Maand van de Geschiedenis: Thema 'Opstand op de Veluwe'. Sprekers zijn Liek Mulder, Margot Jongendijk, Harry Tijssen, Wilma Seijbel en Gerrit Kouwenhoven. Het symposium staat onder leiding van Rudolf Bosch. Zie toelichting. De Wheme, achter de Dorpskerk in Nunspeet, aanvang 13.30 uur, zaal open 13.15 uur.

Dinsdag 13 november 2018

Lezing door Hans Goedkoop over de Grote Kerk. Stadsmuseum, Harderwijk, aanvang 20.00 uur. Toegang 10 euro; bestellen via vriendengrotekerk@gmail.com

Woensdag 14 november 2018

Lezing 'Leven op de Essenburgh', door Martijn Pijnenburg. Na de pauze: fotopresentatie van Hierden na de oorlog, rond 1960. Dorpshuis Hierden, aanvang 20.00 uur, zaal open 19.30 uur.

Zaterdag 24 november 2018

Einde Eerste Wereldoorlog. Activiteit op de begraafplaats Harderwijk. Informatie volgt.

Donderdag 29 november 2018

Lezing Gelderse Academie: 'Vroege religie op de Veluwe, prehistorie, Romeinse tijd en kerstening', door Gert van Klinken. Zie toelichting. Catharinakapel, aanvang 20.15 uur, zaal open 20.00 uur.*

Dinsdag 15 januari 2019

Lezing Gelderse Academie: 'Religieuze gezelschappen op de Veluwe', door John Exalto. Catharinakapel, aanvang 20.15 uur, zaal open 20.00 uur.*

* Toegang gratis, aanmelden niet verplicht, maar wel aan te raden: info@catharinakapel.nl

Betalen is bepalen

Economie en financiën van Harderwijk in de spiegel van laatmiddeleeuwse bronnen.

Lezing Oudheidkundige Vereniging Herderewich, 18 september 2018

"De Kiekmure" Harderwijk

dr. Rudolf Bosch
Adjunct-streekarchivaris
Streekarchivariaat
Noordwest-Veluwe

Hoe zat de stedelijke economie van Harderwijk in de late middeleeuwen in elkaar? Wat waren belangrijke middelen van bestaan voor Harderwijkers in deze periode? Welke rol speelde Harderwijk als politieke factor binnen het hertogdom Gelre en binnen de Hanze? En hoe financierde het stadsbestuur het onderhoud van stadsmuren of deelname aan oorlogen?

Het zijn slechts enkele vragen waarop Rudolf Bosch tijdens zijn lezing op 18 september een antwoord zal geven. Op basis van zijn jarenlange onderzoek naar stedelijke economie en stadsfinanciën in het hertogdom Gelre tussen circa 1300 en 1550 zal hij aan de hand van Harderwijks bronmateriaal – beheerd door het Streekarchivariaat Noordwest-Veluwe of in het Gelders Archief in Arnhem – een beeld schetsen van het reilen en zeilen binnen de Zuiderzeestad. Harderwijk was bijvoorbeeld een belangrijke schakel in de Hanzehandel, en één van de grotere steden in het hertogdom. Stedelijk kapitaal was een belangrijke hefboom voor politieke macht binnen de Gelderse Staten. Op welke manier Harderwijks geld de invloed van de stad op het politieke toneel vergrootte en welke problemen dit opleverde zal aan de hand van een bredere blik op de Gelderse steden uit de doeken worden gedaan.

Maand van de Geschiedenis

Elk jaar wordt er landelijk in oktober een Maand van de Geschiedenis georganiseerd. Dit jaar heeft deze maand het onderwerp "Opstand" meegekregen. De Heemkundige Vereniging Nuwenspete heeft besloten om zich bij de diverse activiteiten, die over dit thema georganiseerd worden, aan te sluiten.

Opstand op de Veluwe is niet direct iets waar je aan denkt. Toch is er in de geschiedenis een periode geweest waar ook op de Noordwest-Veluwe sprake was van een opstand. Tegen het einde van de 18^e eeuw speelden de allang bestaande spanningen tussen de naar invloed strevende burgerij en de aanhangers van de Oranje-stadhouder Willem V op. De burgerij sloot zich aan bij de traditioneel anti-Oranje staatsgezinde regenten. Ook op de Noordwest-Veluwe had dit gevolgen. In de steden Hattem, Elburg en Harderwijk werden de bakens verzet en werd de aanhangers van de stadhouder de wacht aangezegd. Twee namen springen hierbij in het oog: Daendels en Vitringa. Deze laatste was de vader van de latere burgemeester van de gemeente Ermelo: Campegius Lambertus Vitringa. De stadhouder trad gewapenderhand op tegen de in zijn ogen opstandige steden en wist met militaire hulp van zijn zwager, de Pruisische koning Frederik Willem II zijn gezag te herstellen. Over deze roerige periode organiseert Nuwenspete een mini-symposium op **zaterdag 27 oktober** a.s. in de Wheme, achter de Dorpskerk te Nunspeet. Vanaf 13.15 uur bent u welkom. De bijeenkomst vangt om 13.30 uur aan.

Sprekers zijn Liek Mulder, *leraar geschiedenis over Harderwijk in de Patriottentijd*, Margot Jongendijk, *conservator van het Noord-Veluws Museum met spotprenten als strijdmiddel*, Harry Tijssen *over een familiegeschiedenis*, Wilma Seijbel, *(zij schreef een doctoraalscriptie, waarin zij de patriottentijd in Elburg behandelde)* en Gerrit Kouwenhoven, *archivaris en kenner van deze periode in Hattem*.

Het symposium staat onder leiding van Rudolf Bosch, *adjunct-archivaris van het Streekarchivariaat Noordwest-Veluwe*.

De middag staat open voor een ieder die belangstelling heeft voor het onderwerp.

In de directe omgeving is een blauwe zone van kracht. Hier kunt u maximaal twee uur parkeren. Op ongeveer vijf minuten lopen van de Dorpskerk kunt u aan de Dokter Geuzehof en aan de Laan lang parkeren.

Gelderse Academie

De Gelderse Academie organiseert voor het seizoen 2018-2019 een Studium Generale over de ontwikkeling van religie op de Veluwe. Experts geven hun visie op dit onderwerp in vier openbare hoorcolleges in de Catharinakapel, Klooster 1 in Harderwijk.

Donderdag 29 november 2018: dr. Gert van Klinken: Vroege religie op de Veluwe (pre-historie - Romeinse tijd - kerstening). Waarom vond de kerstening zo laat plaats op de Veluwe, hoe vond vermenging van de pré-christelijke en christelijke godsdiensten plaats, zijn met terugwerkende kracht Germaanse goden beschreven vanuit christelijk perspectief? Deze en meer aspecten worden door Van Klinken behandeld.

Dinsdag 15 januari 2019: dr. John Exalto:

Religieuze gezelschappen op de Veluwe

Woensdag 13 februari 2019: dr. Wim Berke-
laar: De Domineesfabriek

Dinsdag 19 maart 2019: dr. Peter Verbaan:
Heden en toekomst van de religie (op de Veluwe)

Wij verwelkomen de leden:

**O. Blaauw, Mw. J. van Duijvendijk
Mw. N. Goettsch, J. Verbaan
Mw. G.C.S. de Vries-Mosselman**

Hoe de Infanterie verdween uit Harderwijk en er weer terugkeerde

VOORGESCHIEDENIS

Harderwijk heeft, sinds het in 1231 als vestingstad stadsrechten verkreeg, tot 1995 militairen over de vloer gehad. Aanvankelijk waren die er alleen ter verdediging van de stad. In 1815 werd voor 'het handhaven van rust en orde' in het voormalig Nederlands-Indië (het huidige Indonesië) een zelfstandig leger opgericht: het **Koninklijk Nederlands Indisch Leger** (KNIL). Om dat van voldoende manschappen te kunnen voorzien werd er in Harderwijk in een oud klooster, waar ooit ook de Gelderse Munt was gevestigd, de latere Oranje-Nassaukazerne, een **werfdepot** gevestigd. Niet alleen uit ons land, ook uit andere landen trokken vrijwilligers naar Harderwijk voor dienstneming in het KNIL, wat daardoor een soort **Vreemdelingenlegioen** werd. Daar bevonden zich kandidaten onder voor wie in eigen land de grond onder de voeten te heet was geworden. Dit bezorgde het keurige, oude vestingstadje de bijnaam: **het gootgat van Europa**. In 1909 werd het Koloniaal Wurfdepot verplaatst naar Nijmegen.

DE INFANTERIE KOMT NAAR HARDERWIJK

Voor Harderwijk betekende het vertrek van het Koloniaal Wurfdepot een economische aderlating. De burgemeester vroeg aan 'Den Haag' om compensatie. Die werd in de vorm van twee infanteriebataljons toegekend. De legeringscapaciteit van de Oranje-Nassaukazerne was niet toereikend; er moest meer huisvesting komen. Die vond men in een nieuw te bouwen kazerne (toen buiten de stad) aan de straatweg naar Ermelo (de huidige Oranjelaan). In de volksmond kreeg deze kazerne eerst de naam Nieuwe Kazerne, later **Infanteriekazerne**, toen in 1913 het 20ste Regiment Infanterie erin trok. In 1934 werd de kazerne naar de oudste broer van Willem van Oranje genoemd: **Jan van Nassaukazerne**.

Na de Tweede Wereldoorlog waren er in de 'Jan van Nassau' kortere tijd drie kleine opleidingseenheden gevestigd, tot in 1947 de **Infanterieschool** er onderdak kreeg. Dit instituut werd in 1970 het **Opleidingscentrum Infanterie** (OCI).

In de loop van vijftig jaar hebben vele duizenden Infanteriecuristen, van soldaat tot generaal, zo Harderwijk leren kennen.

Begin negentiger jaren kwam door de instorting van het communisme en het Warschaupact een einde aan de dreiging vanuit het oosten. Onder de verhullende term: 'het innen van het vredesdividend' besloot de landelijke politiek drastisch op Defensie te bezuinigen; de krijgsmacht werd fors afgeslankt. Voor Harderwijk had dat grote gevolgen:

- de 4de Divisie in de Willem George Frederikskazerne werd opgeheven;
- de School Militaire Inlichtingen Dienst (SMID, met de bijnaam 'spionnenschool') uit de Oranje-Nassaukazerne vertrok naar Ede;
- het OCI in de Jan van Nassaukazerne werd verplaatst naar de Bernhardkazerne in Amersfoort, waar het fuseerde met het Opleidingscentrum Cavalerie.

Harderwijk als eeuwenoude garnizoensstad hield op te bestaan.

NULLI CEDO

Als Hanzestad is Harderwijk herkenbaar aan het Koggeschip in het Stadszegel, maar ook is de stad bekend als visserijstad en recenter als de dolfijnenstad. Maar zou de naam van Harderwijk als garnizoensstad, als Infanteriestad, als Infanterie-opleidingsstad blijven voortbestaan?

In de voortuin van de Jan van Nassaukazerne stond sinds 1972 een monument ter herinnering aan het vijftienvijftig jarig bestaan van Infanterieopleidingen aldaar. De kern van het monument was het (100 x 60 cm) koperen embleem

van de Nederlandse Infanterie, met daarop de welbekende spreuk: NULLI CEDO ("Ik wijk voor niets").

Bij het vertrek naar Amersfoort in 1995 werd besloten dit gedenkteken aan de stad Harderwijk te schenken en werd het met enig ceremonieel aan de toenmalige burgemeester aangeboden, die het in dank aanvaardde.

HET EMBLEEM VERDWIJNT

Na overdracht van de kazerne door de Dienst der Domeinen aan de gemeente verdween het monument met het Infanterie-embleem spoorloos! Na korte commotie -vooral van de zijde van (oud-)militairen- raakte het in de vergetelheid. In 2012, tijdens de traditionele *Harderwijklezing*, kwam -in aanwezigheid van burgemeester Berends- het verdwenen monument uit de tuin van de voormalige kazerne, nu Jan van Nassaupark, ter sprake. Hij stelde vast dat zoiets eigenlijk niet kon en beloofde het opnieuw uit te zullen zoeken. Kort daarna, na zijn vertrek naar Apeldoorn, werd het College van B&W per brief aan die toezegging herinnerd.

Burgemeester Van Schaik kwam die belofte van zijn voorganger na!

Na wat zoeken bleek dat zich bij de Infanterie in de Bernhardkazerne te Amersfoort twee identieke emblemen bevonden. De commandant daar bleek bereid te zijn er een aan de gemeente Harderwijk af te staan onder de voorwaarde dat het -om opnieuw diefstal te voorkomen- niet weer in de openbare ruimte mocht worden geplaatst. De gemeente Harderwijk ging akkoord met een voorstel het in bruikleen aan het Stadsmuseum af te staan en om in het Jan van Nassaupark een vervangend monument te realiseren. De plaatselijk kunstenaar Ton Pors werd gevraagd een ontwerp te maken met daarin, als het kon levensgroot, het huidige Infanterielogo:

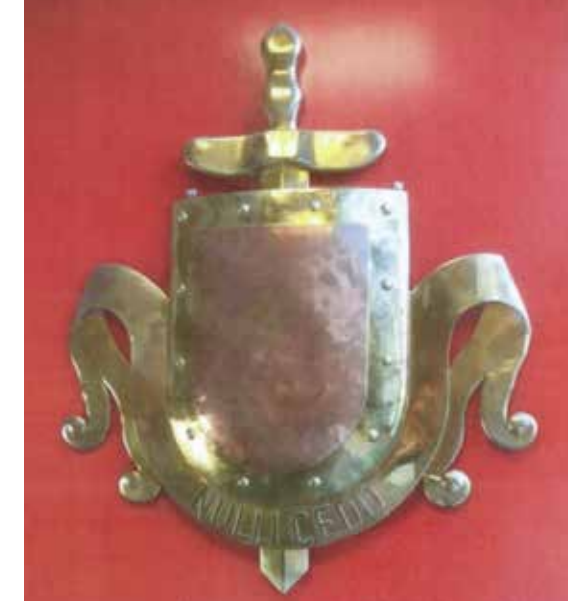
Het ontwerp van Pors laat de uit de garnizoensstad Harderwijk vertrokken Infanterist zien en de sporen die hij heeft na gelaten.

Op 11 november 2016 overhandigde brigadegeneraal Matthijssen als Wapenoudste van de Infanterie, het vervangende koperen embleem uit Amersfoort aan burgemeester Van Schaik die samen met de generaal het nieuwe monument in het Jan van Nassaupark onthulde.

VERVOLG SPEURTOCHT NAAR EMBLEEM

Intussen had de zoektocht naar het verdwenen embleem nog steeds geen enkel resultaat opgeleverd.

In het voorjaar van 2010 nam de heer M. Companjen uit Harderwijk, als leider van een voetbal elftal, deel aan een voetbalkamp in Heino. In de kantine van de vakantieboerderij 'Summercamp Heino', viel zijn oog op een groot koperen voorwerp dat daar aan de muur hing. Daaronder was een kleine plaquette bevestigd, waarop stond vermeld dat dit embleem was aangeboden aan de toenmalige burgemeester van Harderwijk, J.G. de Groot. De heer Companjen maakte er een aantal foto's van: 'leuk voor later'. In 2016 las hij in een krantenartikel (met foto) dat er op de

voormalige Jan van Nassaukazerne een monument was onthuld en dat het originele embleem nog steeds werd vermist. Hij herkende meteen het embleem dat hij zes jaar eerder in Heino had gezien. Diezelfde dag informeerde hij de huidige burgemeester van Harderwijk en stuurde hem een aantal van de in 2010 gemaakte foto's.

Vervolgens heeft hij met instemming van de burgemeester contact opgenomen met de eigenaar van het 'Summercamp' in Heino, met de vraag of het mogelijk was om het embleem weer terug te halen naar Harderwijk. Dat kon!

De eigenaar van de vakantieboerderij vertelde later desgevraagd dat hij op zijn terrein meer militaire objecten had staan omdat die bij kinderen erg in trek zijn. Het teruggevonden embleem had hij in 1995 gekocht van een sloper die het terrein van de leegstaande Jan van Nassaukazerne in Harderwijk had opgeruimd. Al die tijd heeft het in de kantine van zijn vakantieoord gehangen.

TOT SLOT

Op 14 februari 2018 is het originele koperen embleem met bijbehorende plaquette tijdens een kleine plechtigheid in de tuin van het Stadsmuseum in Harderwijk onthuld en het vervangende exemplaar aan de commandant van de Manoeuvreschool in Amersfoort teruggegeven. De Infanterie is weer een beetje terug in Harderwijk.

Met dank aan burgemeester Harm Jan van Schaik, de heer Marcel Companjen, de eigenaar van 'Summercamp Heino' en de commandant Manoeuvreschool in Amersfoort, luitenant-kolonel R. Stet

J.N. Ladders, Kolonel der Infanterie b.d., oud-commandant Opleidingscentrum Infanterie.

De infanterist

Ooit was hij daar, aan de poort, wachtlopend paraat voor dingen die voorbijgingen. Hij herinnert zich gehelmde dromen, wanneer verlangen op bivak verbleef.

Hij was thuis in de 'nieuwe kazerne', waar ooit Belgische vluchtelingen en ook Duitse bezetters ingekwartierd waren, voordat hij zich liet scholen.

De discipline laat zijn gedachten weer op appèl verschijnen als heimwee eenmaal in uniform is gestoken.

Een monumentale replica van de soldaat is uit zijn basis gestapt uitgezwaaid door en op oude maten.

Harderwijk, 11 november 2016,
Wietse Hummel

Stadsgedicht ter gelegenheid van de officiële onthulling van het infanteriemonument op het terrein van de voormalige kazerne Jan van Nassau, in de volksmond eens 'de nieuwe kazerne' genoemd. Dit gebouw, honderd jaar oud, is inmiddels gerenoveerd tot een appartementencomplex.

www.stadsdichterharderwijk.nl

De Arkemheerpolder en Harderwijk

De Arkemheen dankt zijn naam aan een klein groepje boerderijen dat in de 9e eeuw Archi werd genoemd. Deze boerderijen lagen aan een kreek, die nu de Laakse Slenk heet en in het Hulkesteinse bos in Zuidelijk Flevoland ligt, ongeveer één kilometer ten noorden van de huidige Arkemheense zeedijk. Archi werd later Ark. De hooi- en weilanden van Ark werden Arkemeden, later Arkemheen genoemd.

DE ZEEDIJK OM DE ARKEMHEEN

Er was al heel wat gebeurd voordat de inwoners van Nijkerk en Putten op 28 maart 1356 van de Gelderse hertog Reijnout III toestemming kregen om met een aarden dijk hun woongebied te beschermen tegen de steeds verder oprukkende Zuiderzee. Vanaf circa het jaar 1000 hadden bewoners van de polder samen met kloosterlingen uit Werden, Elten en Paderborn - nu plaatsen in Duitsland - het poldergebied in cultuur gebracht en tientallen boerderijen gebouwd, meestal op terpen. De Gelderse hertog gaf in 1356 niet alleen toestemming om een dijk te bouwen, maar regelde tevens hoe de polder bestuurd moest worden. Dat liet hij vastleggen in een dijkbrief. Zo bepaalde hij dat de inwoners van Nijkerk en Putten gezamenlijk verantwoordelijk waren voor het onderhoud van de zeedijk. Het bestuur was in handen van de dijkgraaf en drie heemraden. Van deze vier bestuurders kwamen er steeds twee uit Nijkerk en twee uit Putten. De functie van dijkgraaf wisselde om de drie jaar tussen Nijkerk en Putten. Dat is zo gebleven tot 1875. Dijkgraaf en heemraden werden

gekozen door een kiescollege. Dat waren de Zestienen: acht polderbewoners uit Nijkerk en - uiteraard om moeilijkheden te voorkomen - acht uit Putten.

DE INVLOED VAN HARDERWIJKERS

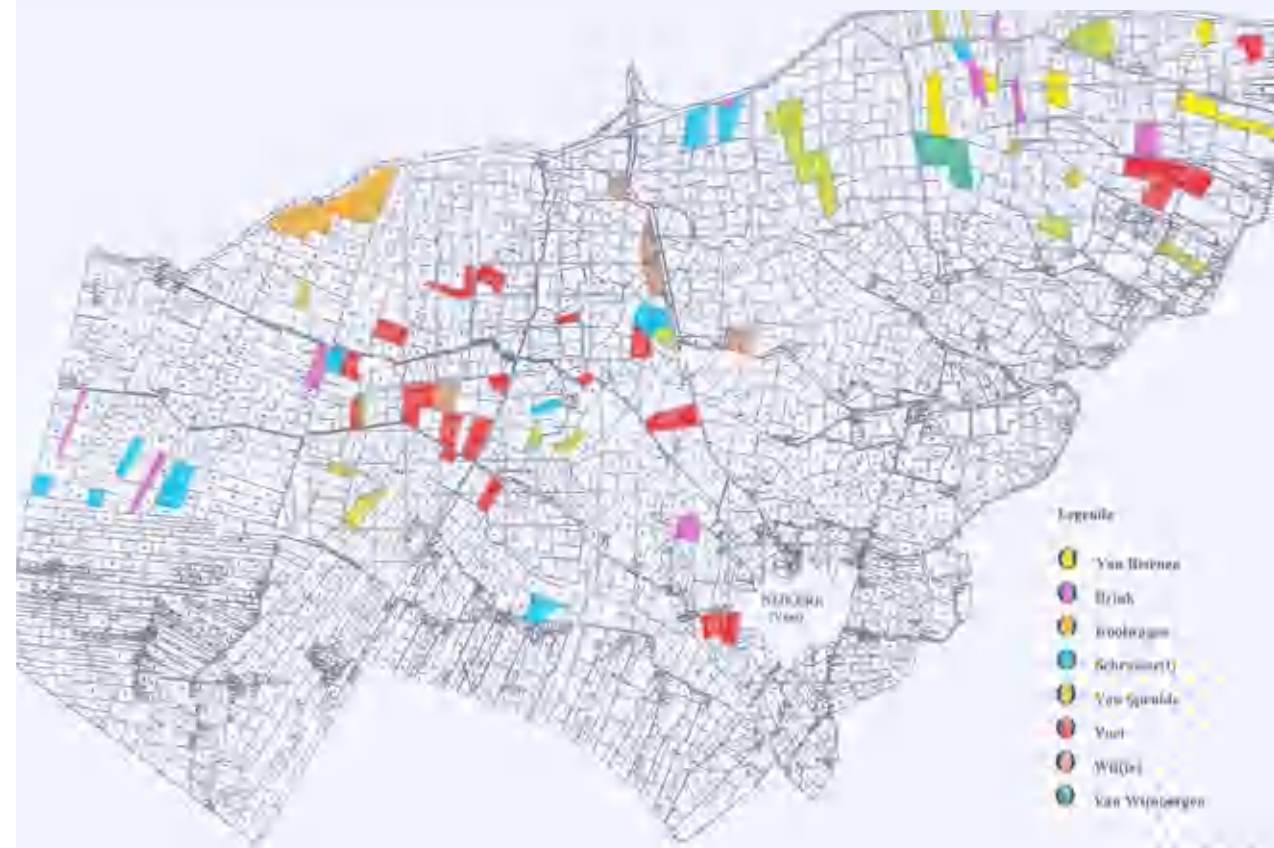
Eind 15^e eeuw hadden veel rijke inwoners van de stad Harderwijk landerijen in de Arkemheen. Op grond daarvan eisten zij een heemraadzetel op in de dijkstoel. Dat leidde tot grote conflicten, omdat Nijkerkers en Putters de stedelijke Harderwijkers zagen als 'uitheemsen', die alleen 'gehoord' werden. Toch lukte het de Harderwijkers in 1482 de 'inheemsen' buitenspel te zetten. Het conflict over de invloed van Harderwijk op het bestuur van de polder duurde tot het eind van de 16^e eeuw, waarbij dijkgraven uit het bekende geslacht Van Oldenbarnevelt een belangrijke rol speelden. Uiteindelijk werd het conflict na bemiddeling door de Staten van Gelre bijgelegd. Harderwijk kreeg vier adjunct-heemraden die evenveel macht hadden als de dijkgraaf en de drie heemraden uit Nijkerk/ Putten.

Sinds de 15^e eeuw bezaten het Sint Agnieten-, het Sint Catharinaklooster, 's Heerenloo en het Fraterhuis, hooi- en weilanden in de Arkemheen.

Het zelfde geldt voor de Harderwijkse stedelijke elite uit die tijd. Niet alleen van de instellingen, maar ook Harderwijkse families als Van Brienen, Brinck, Koolwagen, Schrassert, Van Speulde, Voet(h), Wit(te) en Van Wijnbergen hadden bezittingen in de polder. In de tweede helft van de 18^e eeuw was de verpachting van dertig met name genoemde - en op kaart weergegeven - landerijen van het Sint Agnietenklooster een belangrijke bron van inkomsten voor de bekostiging voor het onderwijzend personeel van het Veluws gymnasium in Harderwijk.

HET ONDERHOUD VAN DE ZEEDIJK

Het grootste probleem bij het besturen van de polder was het onderhoud van de zeedijk. Begin 17^e eeuw verkeerde de Arkemheense zeedijk in een zeer slechte staat van onderhoud. Het was zelfs zo erg dat de Staten van Gelre besloten in te grijpen. Zij eisten dat het dijkonderhoud voortaan, na aanbesteding, door de dijkstoel, betaald werd uit de waterschapsbelasting - het morgengeld - dat iedere eigenaar van onroerend goed in de polder jaarlijks moest betalen. Om er achter te komen wie van de bescherming van de dijk profiteerden, werd in 1610 door Bernardt Kempinck de eerste kaart van de polder getekend. Ook kwam er een nieuw dijkrecht. Veel

bleef bij het oude, maar de functies van dijschrijver (secretaris) en ontvanger (penningmeester) werden nu duidelijker omschreven. Vrij onbekend is dat er begin 17^e eeuw nog 48 huizen aan de zeedijk stonden, waarvan 36 aan de Putterdijk. De bewoners - waarvan we alle namen kennen - waren vooral dijkwerkers, vissers en schaapherders. Eind 18^e eeuw waren alle huizen verdwenen. De grote reparaties aan de zeedijk in het begin van de 17^e eeuw werden voornamelijk uitgevoerd door aannemers en dijkwerkers uit West-Friesland. Ook een groep dragonders uit Harderwijk werkte aan de dijk. Op enkele plaatsen werd de dijk versterkt met houten palen en schoeiingen. Houthandelaren in Hoorn leverden de palen en planken. De ruimte tussen de dijkvoet en de houten schoeiing werd opgevuld met Veluwe heide. De grasplaggen voor de bedekking van het dijktafud werden uit de weilanden gestoken. Er ontstonden vaak flinke ruzies wie zijn weiland hiervoor beschikbaar moest stellen!

PAALWORM

Begin jaren dertig van de 18^e eeuw bleken de paaldijken langs de Zui-

derzee aangetast door de paalworm. Tijdens zware stormen braken de paalschermen af als luciferhoutjes. Tegen zeer hoge kosten werden de paaldijken vervangen door steendijken. Tientallen rijke inwoners van de Veluwe leenden grote kapitalen aan de polder. De grootste investeerder was de Harderwijkse burgemeester Heribert van Westervelt,

Heribert van Westervelt (1711-1792), zoon van Anthony van Westervelt (1681-1761), heer van de Essenburg en burgemeester van Harderwijk door A. Kaldenbach. Van Westervelt leende in de periode 1750-1753 een bedrag van 26.000 gulden aan de dijkstoel van de Arkemheen voor de aanleg van de steenglooingen van de Arkemheense zeedijk en was daarmee een van de grootste beleggers. (foto Iconografisch Bureau 's-Gravenhage)

Landerijen in de polder Arkemheen die volgens de dijkrollen van 1494 en 1588 eigendom waren van de stedelijke elite van Harderwijk. Dat waren leden uit de families Van Brienen, Brinck, Koolwagen, Schrassert, Van Speulde, Voet(h), Wit(te) en Van Wijnbergen.

woonachtig op de Essenburg. Onder leiding van de West-Friese dijkbouwer Pieter Straat werd tussen 1750 en 1754 ruim drie kilometer paaldijk vervangen door een steendijk. De stenen kwamen hoofdzakelijk uit Scandinavië. Maar ook kapot geslagen Drentse hunebedden werden gebruikt als versterking van de zeedijk. De houten duikersluizen werden door de paalworm evenmin met rust gelaten. Daarom verving de dijkstoel tussen 1768 en 1776 vijf houten duikersluizen door stenen exemplaren.

NIEUWE TIJD

In 1795 brak een nieuwe tijd aan. Nederland werd bezet door de Fransen, was kort een koninkrijk onder Lodewijk Napoleon en tussen 1810 en 1813 zelfs een deel van Frankrijk. Al in 1795 waren alle leden van de dijkstoel en de polderbeambten patriotten. In deze periode werd ook Rijkswaterstaat opgericht. Door alle soorten nieuwe wetgeving wist de dijkstoel niet meer precies waar het bestuurlijk aan toe was. In 1804 kwam de polder financieel in zwaar weer. Er moest zelfs surseance van betaling worden aangevraagd. Gelukkig verstrekte Lodewijk Napoleon een lening van 20.000 gulden en bracht hij in 1808 een bezoek aan Harderwijk. Hij logeerde in de ambtswoning van burgemeester De Vries aan de Vischmarkt.

GEMALEN VOOR LOZING VAN BINNENWATER

In de periode 1820-1885 waren er vooral zorgen over de lozing van het binnenwater. De ontginningen van de zuidelijke veengebieden hadden tot gevolg dat de beken in de polder het water niet voldoende konden afvoeren. Veel rapporten en vergaderingen waren nodig voor men uiteindelijk in 1863 besloot een windgemaal te bouwen: de 'Hertog Reijnout'. Dit gemaal had echter onvoldoende capaciteit om ook de Putterpolder droog te malen. In 1874 werd daarom het Putter windgemaal gebouwd. Maar ook die voorzieningen bleken in de laatste decennia van de 19^e eeuw onvoldoende. In 1882 en 1885 werden beide windgemalen vervangen door moderne stoomgemalen.

DE NOORDWESTER STORM VAN 14 JANUARI 1916

Een zware noordwester storm sloeg op 14 januari 1916 diverse gaten

in de Arkemheense steendijk. De Arkemheen liep langzaam onder water, waardoor er gelukkig geen slachtoffers te betreuren waren. De schade was groot. Zelfs zo groot, dat de dijkstoel niet in staat was de kosten voor dijkherstel op te brengen. De provincie kwam te hulp met geld en mankracht op voorwaarde dat dijkstoel en geërfden hun zelfbestuur opgaven. Na 560 jaar kwam er een einde aan de strijd om met eigen middelen het hoofd boven water en de voeten droog te houden.

TOT SLOT

Tot zover een kort overzicht van de feitelijke inhoud van het boek. De echte geschiedenis zit echter verscholen in het dagelijks leven van gewone mensen. Wezenlijk is de vraag hoe mensen vroeger leefden, werkten, bestuurden en aan de samenleving bouwden. De bron hiervoor was het nooit eerder uitvoerig onderzochte archief van de Arkemheense polder in het Gelders Archief in Arnhem. Deze bron verschaft de mogelijkheid om vele polderbewoners zelf aan het woord te laten: dijkgraven en heemraden, ontvangers en dijkschrijvers, dijkbodes en kosters, dijkbouwers en dijkopzichters, maar ook sluisbouwers, kaartenmakers en ambtsjonkers. Om hun optreden meer te laten spreken zijn in dit boek authentieke historische teksten opgenomen, zoals oorkonden, brieven, dagboekfragmenten, afkondigingen, eedafleggingen, verordeningen, onkostenrekeningen, kwitanties, kaartteksten, gerechtelijke uitspraken en dagbladadvertenties. Voor de noordwest Veluwe vult dit boek een lacune in de Nederlandse waterstaatsgeschiedenis en is van onmiskenbaar belang voor de Gelderse geschiedenis. Tientallen afbeeldingen en kaarten illustreren

deze poldermonografie. Kortom: voor nog vele generaties vertelt dit boek dé geschiedenis van de polder Arkemheen.

Dit artikel is gebaseerd op het eind mei 2018 verschenen boek 'Het hoofd boven water. De geschiedenis van de Gelderse zeepolder Arkemheen gemeenten Nijkerk en Putten 1356 (806)-1916.' Het boek en het artikel zijn geschreven door Wim Hagoort, oud-conrector van het Chr. College Groevenbeek in Ermelo. Eerder schreef hij een boek over de betekenis van de namen van bouw-, hooi- en weilanden, boerderijen, beken en wegen in de polder Arkemheen (2006).

'Het hoofd boven water' telt 584 pagina's, is ruim geïllustreerd met foto's en kaarten en is verkrijgbaar bij de plaatselijke boekhandel voor € 24,95.

Veel aspecten uit 'Het hoofd boven water' kunt u terugvinden in de tentoonstelling 'Nijkerk en de Zuiderzee' die vanaf 14 juni tot 29 december 2018 wordt gehouden in Museum Nijkerk.

De Zuiderzeesteunwet

In 1918 werd de Zuiderzeewet aangenomen in de Tweede Kamer. Dit hield in dat de Afsluitdijk aangelegd zou gaan worden. De Afsluitdijk was een bedreiging voor visserij- en andere bedrijven in het Zuiderzeegebied. Om de gedupeerden tegemoet te komen in hun omschakeling naar een ander beroep werd een regeling in het leven geroepen, de Zuiderzeesteunwet.

INLEIDING

De afsluiting en daarmee de gedeeltelijke inpoldering van de Zuiderzee zou voor één bedrijfstak niet gunstig uitpakken, de Zuiderzeevisserij. Het vissen op de voormalige Zuiderzee zou na 1932 van overheidswege aan banden worden gelegd. Op het IJsselmeer zou alleen nog maar met een vergunning mogen worden gevestigd. De Zuiderzeewet uit 1918 bevatte voor de wetgever de verplichting om maatregelen te treffen ter tegemoetkoming aan de Zuiderzeevissers en aan anderen die in hun beroep van de Zuiderzeevisserij afhankelijk waren.

De subcommissie van de Zuiderzeeraad In 1919 is de Zuiderzeeraad in het leven geroepen. Die moest de regering adviseren over de uitvoering van de Zuiderzeewerken. Onder verantwoordelijkheid van de Zuiderzeeraad heeft een subcommissie zich beziggehouden met maatregelen die getroffen zouden moeten worden om de nood, die bij de Zuiderzeebevolking zou ontstaan, te verlichten. De subcommissie kwam na een onderzoek in vissersplaatsen rondom de Zuiderzee tot de conclusie dat zij in de vissersplaatsen "geen welvaart had aangetroffen, maar een harde strijd voor een sober bestaan".

De subcommissie pleitte vooral voor:

- Het geven van (met name technisch) onderwijs aan volwassenen en kinderen.
- Hulp bij de aanstelling in passende betrekkingen.
- Kredietverlening bij het opzetten van een bedrijf.
- Het recht van vrije uitoefening van de visserij op het IJsselmeer.
- Pas in laatste instantie mocht er sprake zijn van recht op een uitkering.

Er was volgens de subcommissie wel haast geboden, omdat sommige vissers door perso-

neelsgebrek niet konden uitvaren, zoals dat ook in Harderwijk gebeurde. Werknemers zagen de bui al hangen en gingen, als zij de kans kregen, op zoek naar een werkkring die meer vooruitzichten bood dan de tot ondergang gedoemde Zuiderzeevisserij.

HET ONTWERP VAN DE ZUIDERZEESTEUNWET

In 1925 is het ontwerp van de Zuiderzeesteunwet ingediend. De regering volgde daarin het advies van de subcommissie van de Zuiderzeeraad. De regering wilde voornamelijk gunstige voorwaarden scheppen voor een heroriëntatie van de visserijbevolking op nieuwe bedrijvigheid. In het wetsontwerp ging het om de volgende vijf steunmaatregelen:

- 1 Het voorzien in nijverheidsonderwijs, zodat jonge vissers zich konden laten omscholen en kinderen een vak buiten de visserij konden kiezen.
- 2 Steun bij het verkrijgen van ander werk en

voorlichting bij beroepskeuze voor kinderen van belanghebbenden.

- 3 Het verlenen van kredieten aan vissers en nevenbedrijven om daarmee een nieuw bestaan op te bouwen.
- 4 Het kosteloos verlenen van voorkeursrechten voor het vissen voor het toekomstige IJsselmeer.
- 5 Het verstrekken van geldelijke uitkeringen, wanneer ten gevolge van de afsluiting van de Zuiderzee voldoende middelen van bestaan zouden ontbreken.

In visserijkringen werd het wetsontwerp sceptisch ontvangen. De uitkeringen die zouden worden verstrekt, waren gebaseerd op de Armenwet. Het woord 'steun' in de naamgeving van de wet werd ook niet als een aanbeveling opgevat. In één groot probleem voorzag het ontwerp niet: een schadeloosstelling voor de waardevermindering van schepen, netten en andere

scheepsbenodigdheden. Schepen die wel geschikt waren voor visserij op de Zuiderzee, maar niet voor op de Noordzee, zouden uiteindelijk waardeloos worden.

In de Tweede Kamer kwam van verschillende zijden kritiek op het wetsontwerp, met name op wat gezien werd als het "schriele optreden tegenover het gerechtvaardigde belang van de vissers".¹ De verantwoordelijke minister, ir. G.J. van Swaaij (Mi-

Minister ir. G.J. van Swaaij

nister van Waterstaat), maande de Kamerleden tot grote voorzichtigheid. Een al te ruimhartige houding ten opzichte van de Zuiderzeevissers paste niet in het strenge bezuinigingsbeleid van de regering.

Het ontwerp is uiteindelijk met enkele aanpassingen door de Tweede Kamer goedgekeurd op 29 juni 1925. De Eerste Kamer heeft het aanvaard zonder hoofdelijke stemming.

DE GENERALE COMMISSIE

Eind juni 1925 stond de Zuiderzeesteunwet in het Staatsblad. Datzelfde jaar werd bij Koninklijk Besluit een generale commissie in het leven geroepen die moest adviseren over de maatregelen die op grond van de Zuiderzeesteunwet genomen moesten worden.

In 1927 is de wet van kracht geworden.

De generale commissie zou ook de aanvragen om ondersteuning op grond van de Zuiderzeesteunwet behandelen. Bij dat laatste heeft zij veel kritiek ondervonden, omdat zij niet erg voortvarend te werk ging. Zo werden de eerste uitkeringen pas in 1928 verstrekt.

VERGOEDING WEGENS WAARDEVERMINDERING

Na veel discussie heeft de regering in 1929 een wetsontwerp ingediend tot wijziging van de Zuiderzeesteunwet. De voornaamste wijziging hield in dat de vergoeding voor de waardevermindering van eigendommen ten gevolge van de afsluiting van de Zuiderzee alsnog zou worden geregeld. Op dit punt kwam de wetgever uiteindelijk tegemoet aan de wensen van de Zuiderzeevissers. Een en ander heeft tot een wetswijziging in 1932 geleid.

De maximumvergoeding bedroeg 15.000 gulden. Maar het bedrag van de waardevermindering zou niet ineens worden uitgekeerd, want de mensen moesten tegen zichzelf worden beschermd. Betaling ineens zou kunnen leiden tot "het zomaar aan een of ander gek ding opmaken". Jaarlijks zou gedurende twintig jaar vijf procent van de waardevermindering worden uitgekeerd in wekelijkse of in maandelijke termijnen. Voor vissers die in verband met hun beroepsuitoefening in de schulden zaten, en dat waren er velen, bood de vergoedingsregeling de mogelijkheid om met de schuldeisers tot een vergelijk te komen. Hypotheekverstrekkers hadden een voorrangrecht.

Er is in totaal ongeveer 2,5 miljoen gulden uitgekeerd wegens waardevermindering.

DE RIJKSDIENST TER UITVOERING VAN DE ZUIDERZEESTEUNWET

De uitvoering van de wet door de generale commissie werd als stroef ervaren, niet alleen door degenen die steun aanvroegen, maar ook door de verantwoordelijke minister.

In 1932 werd een nieuwe overheidsdienst ingesteld: de Rijksdienst ter uitvoering van de Zuiderzeesteunwet. Deze Rijksdienst was professioneler van opzet dan de generale commissie was geweest. Zij hield zich niet alleen bezig met het behandelen van aanvragen op grond van die wet. De Rijksdienst had ook een stimulerende en bemiddelende rol ten aanzien van het zoeken naar vervangende werkgelegenheid voor belanghebbenden. Zij trad eveneens actief op bij het zorgen voor onderwijsvoorzieningen voor kinderen van belanghebbenden.

BELANGHEBBENDEN

Wie kon er een beroep doen op de Zuiderzeesteunwet, met andere woorden: wie was er uiteindelijk belanghebbende?

Volgens de Zuiderzeesteunwet was men belanghebbende in de Zuiderzeevervisserij, als men op 25 juli 1918, de dag van de inwerkingtreding van de Zuiderzeewet, zijn hoofdmiddel van bestaan had gehad in de Zuiderzeevervisserij of werkzaam was geweest in een met name genoemd aanverwant bedrijf.

In artikel 1 van de wet stond een lange lijst opgesomd van bedrijven die als nevenbedrijf konden worden beschouwd, bijvoorbeeld scheepswerven en zeilmakerijen.

De Harderwijker garnalenpelsters hebben later ondervonden dat zij niet beschouwd werden als belanghebbenden. In 1933 werd met een wetswijziging in die lacune voorzien.

Vanaf 1930 werden ook weduwen van vissers en andere belanghebbenden die na 25 juli 1918 overleden waren, met belanghebbenden gelijkgesteld.

ONDERWIJS

Het meest scheutig is de steunwet geweest in het mogelijk maken van opleidingen voor kinderen van vissers. Opleidingskosten konden worden vergoed.

Het werd ook mogelijk gemaakt dat Zuider-

zeegemeenten een school gingen stichten. Harderwijk, maar ook Edam, heeft er mede door toedoen van de Rijksdienst een ambachtsschool aan overgehouden. Het was de bedoeling "de jeugd van de zee af te krijgen".

ARBEIDSBEMIDDELING

Wie een geldelijke tegemoetkoming kreeg, was verplicht zich als werkzoekende in te laten schrijven. De Rijksdienst deed actief aan arbeidsbemiddeling. Dat lukte met name op die plaatsen waar de overheid in haar rol van werkgever optrad. De Rijksdienst bevond zich daarbij in een onderhandelingspositie.

Er zijn bijvoorbeeld gewezen Harderwijker vissers als corveeër tewerkgesteld in kazernes. Toen in 1938 en 1939 de uitgaven voor de Defensie werden verhoogd, bood dat de mogelijkheid om bij de Krijgsmacht meer mensen te werk te stellen in burgerfuncties.

Ook de aanleg en inrichting van de Noord-oostpolder was een overheidstaak. Er is met de Dienst der Zuiderzeewerken afgesproken dat een bepaald percentage van de werknemers moest bestaan uit belanghebbenden of kinderen van belanghebbenden.

Verder zijn met medewerking van de Rijksdienst fabrieken in de steden rondom het IJsselmeer gesticht om belanghebbenden aan een nieuw bestaan te helpen.

HET VERSTREKKEN VAN KREDIETEN

Het ontvangen van een uitkering op grond van de steunwet moest niet te aantrekkelijk gemaakt worden. Het streven was erop gericht om de bevolking van vissersplaatsen rondom de Zuiderzee mogelijkheden te bieden om voor een

ander beroep dan in de Zuiderzeevervisserij of een daarmee verwant bedrijf te kiezen. Acht gewezen vissers uit Harderwijk hebben tussen 1929 en 1932 een krediet gekregen voor het opzetten van een eendenfokkerij.

FINANCIËLE ONDERSTEUNING

Voor belanghebbenden die een ander beroep hadden gekozen en daarvoor naar een andere plaats moesten verhuizen, was geregeld dat men aanspraak kon maken op de volgende financiële ondersteuning:

- Vergoeding voor één heenreis naar de nieuwe woonplaats van de belanghebbende, gemaakt op de voordeligste wijze met een middel van openbaar vervoer.
- Vergoeding voor het overbrengen van de inboedel over een aftand van meer dan vijf kilometer met het goedkoopste middel van vervoer².
- Vergoeding van het aanschaffen van noodzakelijk gereedschap.
- Vergoeding voor de kosten van het aanschaffen van kleding, voor zover vereist in de nieuwe werkkring of ter vervanging van de Zuiderzeekleding (kennelijk voor de omschakeling van klederdracht naar burgerkleding.

GELDELIJKE TEGEMOETKOMING

De geldelijke tegemoetkoming, zoals die in de steunwet was geregeld, werd door de belanghebbenden als uitermate minimaal ervaren. Velen voelden zich op één lijn gesteld met mensen die een uitkering kregen op grond van de Armenwet (in 1965 vervangen door de Algemene Bijstandswet). Men moest aan een aantal criteria voldoen om voor een uitkering in aanmerking te komen:

- De behoefte aan geldelijke ondersteuning moest inderdaad het gevolg zijn van de afsluiting van de Zuiderzee.
- Men moest onvoldoende middelen van bestaan hebben.
- Men moest kunnen aantonen dat men niet in staat was voldoende inkomen te verwerven.

De maximale uitkering was 13 gulden per week. Daar ging 1 gulden af, als de belanghebbende 65 jaar werd en nog eens 1 gulden bij het bereiken van de 70-jarige leeftijd.

De uitkering werd verder om allerlei redenen gekort, bijvoorbeeld als de belanghebbende inkomsten had uit eigen bedrijf of uit loondienst. Het bezit van een eigen huis was ook reden om de uitkering te verlagen.

Plaatselijke controleurs van de Rijksdienst hielden in de gaten of er werd bijverdiend. Die controleurs waren vaak mensen die bekend waren met de plaatselijke omstandigheden, maar waren niet erg populair in de stad. Gewezen vissers, die wegens bijverdiensten werden gekort op hun uitkering, kwamen er wel achter op wiens informatievoorziening de Rijksdienst af was gegaan.

NA DE TWEDE WERELDOORLOG

De nijpende situatie van de vissers uit Harderwijk, Elburg en Kampen, die ontstond toen Oostelijk-Flevoland werd aangelegd, heeft de wetgever in 1956 genoopt tot een aanvulling van de Zuiderzeesteunwet. De groep van belanghebbenden werd toen uitgebreid.

Voortaan zouden degenen die in 1952 in het bezit waren van een vergunning voor het vissen op het IJsselmeer en hun knechts en medeschippers, die hun hoofdmiddel van bestaan in de IJsselmeervervisserij vonden, een geldelijke tegemoetkoming kunnen krijgen.

In 1962 is de Zuiderzeesteunwet opnieuw aangepast. Belanghebbende was men ook, als men geboren was voor 1 juni 1913 en men in de jaren 1950- 1952 actief had gevist op het IJsselmeer. Opgemerkt moet worden dat het artikel waarin de aanpassing was verwoord, een uitgangspunt hanteerde, dat nieuw was. Niet langer was het ontbreken van voldoende middelen van levensonderhoud de rechtsgrond voor aanspraken op grond van de Zuiderzeesteunwet, maar het verloren gaan van inkomsten uit de visserij.

In 1976 is de Rijksdienst opgeheven. In 2005 is de Zuiderzeesteunwet ingetrokken.

SLOT

Naar onze huidige normen kan de Zuiderzeesteunwet als schriek worden beschouwd. Zij heeft echter wel de Zuiderzeebevolking beschermd tegen totale armoede. Door de Zuiderzeesteunwet zijn mensen kansen op de arbeidsmarkt geboden die zij anders niet zouden hebben gehad.

Als men verder in gedachten houdt dat het in de jaren dertig van de 20^e eeuw nog ontbrak aan een landelijk actieve werkgelegenheidspolitiek, moeten de marges waarbinnen de Rijksdienst opereerde, als smal worden beschouwd. Binnen die marges is wel een en ander tot stand gekomen.

AUTEUR

Hessel Nentjes is stadsgids bij het Gilde van Harderwijker stadsgidsen en heeft een deel van zijn informatie gehaald uit de bibliotheek van het Historisch Kenniscentrum Harderwijk

BRONNEN BIJ HET ARTIKEL

Henk Pruntel, Mensen zoekt toch elders een goed heenkomen in Sterke Verhalen, Cultuurhistorisch Jaarboek voor Flevoland 2011
K.W.J.M. Bossaers, Zuiderzeevissers, Geschiedenis van de belangenorganisaties van vissers op Zuiderzee en IJsselmeer
Emiel Hakkenes, Polderkoorts
Foto p13: Flevolandsgeheugen.nl
Foto p17: Nieuwlanderfgoed

VOETNOTEN BIJ HET ARTIKEL

¹ Het antirevolutionaire kamerlid Duymaer van Twist wees erop hoe schriek de Zuiderzeesteunwet afstak tegen het kort daarvoor

behandelde wetsontwerp houdende maatregelen en werken, nodig tot voorziening in de belangen van de landsverde-

diging in verband met de drooglegging van de Zuiderzee. Het kamerlid was generaal!

² De regeling bevatte geen voorziening voor inrichtingskosten, want "verhuizen kost bedstro."

Bier en brouwerijen in Harderwijk

In de prachtige Hanze-special die alle Harderwijkers begin juni 2017 in de bus kregen worden enkele woorden gewijd aan bier en brouwerijen. De indruk werd gewekt dat er weinig brouwerijen waren en/of er weinig over bekend was.

BROUWERIJEN

In de recognitieboeken van Harderwijk zijn echter heel wat brouwerijen te vinden. Hieronder volgen wat voorbeelden:

1463-11-13, Regest 355: Schepenen en Raad oorkonden, dat Trude, gewezen vrouw van Neude Roest, bijgestaan door Ailt Hierde, aan haren zoon Gerit Noydenzoen heeft overgedragen: a. haar huizen staande voor de Grootepoort naast Nale van Biler; b. het daar tegenover staande *brouwhuis c.a., belend door Hugo Smits en Evert Nagel.*

1470-05-25 en 1471-09-30: huis en *brouwhuis gelegen in Onze Lieve Vrouwestraat* (is huidige Kerkstraat).

1492-06-00: dat de drup van het *brouwhuis van de zusters* af te voeren tot aan het huis van de zusters op de [Smeepoorten] Brinck.

1499-01-19: huis in de Donkerstraat tussen Meister Ruderic voors. en Bernt Jan Ricoltz strekkende aan *meister Ruderics brouwhuis.*

1500-10-20: Wyme van Biler wil ik Henrick mijn zoon geven, *hy lickt hij bij mijn leien dat de vrunden en magen goed dunkt* en na mijn dood zo zal

hij hebben dat *huis daar ik in woon met wat tot de brouwerij behoort.*

1536-04-25: Verdeling erfenis van zijn moeder, weduwe van Gerrit Aertz Honderp : Gerrit zal hebben het huis daar hij woont met de *brouwerij en een hostede* daar tegenover. Waarschijnlijk betreft het een brouwerij in de Wulleweverstraat. Zie de recognitie hieronder.

1550-05-16: Gerrit Aerts en Anna zijn e.w. en Thymen Gerrits zullen hebben het huis met *brouwerij in de Wulleweverstraat* (kan dus de huidige Luttekepoortstraat zijn) op de hoek van een straatje.

1551-02-12: fol. 64: en Ida [Franken] haar huis en *brouwerij in de Wulleweverstraat* op de hoek van de Haverstraat ter eenre en Jan Vosschen's huis ter andere zijde.

1550-12-13: Jan Wilhemsz en Marie zijn e.w. verk. aan Gerrit Gerritsz tho Vheen en Geerthen zijn e.w hun huis in de Mhoelienstr. (Schoenmakerstraat) tussen Gerrit van Coetwycks erf. t.e. en *Jan Sassens brouwhuis* t.a.z.

1594-03-18: Gerrit Wulfs Clomp met Metje Henricks zijn h. v. t.e. en Gerrit van Speuld met Henrickje Wulfs zijn hv. t.a.z. geschil over een huis aan de Grote Poort daar partijen wonen en een brouwhuis en 3 bogen en een hof in het Smeersteegje, hebben minnelijk gescheiden, Gerrit Wolfs zal hebben het huis dat hij bewoont met het *brouwhuis dat Rutger [Hendriks] Clomp-maker* bewoont.

1575-06-25, getypt regest nr. 570: boomgaard van de Minderbroeders onder voorwaarde o.a. dat aan den kooper het *brouwhuis* in gebruik zal worden gegeven.

1602-00-00, Inventaris Oud Archief blz. 226, omstreeks 1602: "ter beschikking van de stad gekomen kerkje van de Fraters op den hoek van de Vijhestraat en het straatje van Sevenhuizen". Vandaar wilden Schepenen en Raad hen in 1602 laten verhuizen naar het *brouwhuis van het Nonnen- of Sint Agnetaklooster* in de Oosterwijk. De bekendste brouwerij is wel "De Witte Leeuw". De oudste vermelding vond ik in **1678-02-06, fol.87vso:** Jurriaen van Holthe en Beeltje van Woltingen echtel. Borgen voor Scholtis Andreas Ardesch en Willemtje van Woltingen ehel. we-

gens haar capitaal van 2300 gl., gevestigd in de *brouwerij en huis aan de Smeepoort.*

1699-01-14: de erfgenamen van Willempje van Wolting, (Aaltjen en Arentjen Wolting) eerste echtg. van Andreas Ardesch, Scholtis te Nijkerk, verkopen aan Gofridus Breiker en echtgenote hun huis en brouwerij in de Smeepoortstraat, zoals van Jurriaen van Holten en echtgenote Beeltjen van Wolting is geweest, voor f. 775,-. Een merkwaardig lage prijs als je ziet dat Andres Ardesch er f. 2.300,- in had zitten! Later komt deze brouwerij via Gerrit Homan in het bezit van Dirk Roelofs die later de familienaam Brouwer gaat voeren. In 1746 duikt voor het eerst de naam "De Witte Leeuw" op. Uiteindelijk, via vele transacties, komt de brouwerij in de eerste helft van de 19^e eeuw in handen van de wijnkoper Pieter de Vroom. Het onroerend goed blijft tot de jaren '60 van de 20ste eeuw in die familie.

In de Smeepoortstraat was nog een *brouwerij, op de hoek van de Donkerstraat.* Voor deze brouwerij heb ik geen naam kunnen vinden. De oudste vermelding is in 1588 als Adriaan Jacobs deze erft. **Recognitie 1595-08-04:** Henrickje weduwe van Jacob Cornelissen verklaarde dat wijlen haar zoon Adriaen Jacobs, in zijn leven zijn broeder Arent met penningen afgegoet heeft voor het deel van het huis en *brouwerij [sectie E-1028+1029] in de Vyhestraat*, daar zij woont en ook van het huis daarachter, staande in de Donkerstraat [E-1030], hem aanbestorven van zijn zaliger vader en aan Adriaen bij akte van 12 nov. 1588 toegescheiden. Adriaen heeft kinderen nagelaten. In 1698 wordt dit verkocht aan Jan Homan en tot 1719 blijft het in die familie. Via vele transacties raakt dat perceel in de jaren '50 van de 20ste eeuw in handen van Wuestman.

1705-10-09: Gerrit Aertsen en Gerritje Willems echtelieden, verkopen aan Eybert Gerritsen en Hendrickje Beerts echtelieden, een huis in de Grote Marktstraat tegenover de *brouwerij Het Witte Peert*, voor 230 gl.

In het verpondingsregister van 1664 vond ik nog "Arnt Kleinpennincks weduwe in den Vergulde Leeuw modo Br. Pannekoek". Helaas weet ik niet of dit een brouwerij betrof. Het kan ook een herberg of iets dergelijks zijn geweest. Gezien de

Harderwijk kohier der verponding 1646, inv.nr. 1991

(een soort onroerend zaakbelasting)

Oliestraatje	Wolb Aalsten Wolf met de brouwerij
Vijhestraat/Smeepoortstraat	Otto Willems in Pouweld [v.Cooth] de brouwers huis Jacob van Vanevelt met de brouwer Jan van Woltinge met de brouwerij
Merckt [=Vischmarkt]	Aelt Jans wed. met de brouwerie modo Jan Aelstsen
Vehestraat	Arnt Kleinpennincks wed. in De vergulde Leeuw Willem van Schoonsteijn met hanck, brouhuus en de Bengers schuur modo W. van Westervelde Gerrit Sas met het brouhuus modo Jullus Peltser

locatie moet het in de omgeving van het huidige restaurant Mama's Volle Pot, Vijhestraat 1 zijn geweest.

In de periode van 1646 waren dus minimaal 8 brouwerijen actief buiten die van de kloosters. Hoe lang de brouwerijen in productie waren en hoeveel ze produceerden zal vast wel in de archieven zijn te vinden. Over de productie van het bier zal belasting zijn geheven. Of en waar de verantwoording daarover is te vinden zal ik zien te achterhalen.

BIER

Ook bier was een belangrijk item. In de index op de resolutieboeken staan de volgende vermeldingen.

Bier in de Resolutieboeken:

Biercedels (1621-1634) fol. 27
Bierdragers 2 fol. 250,560, 4 fol. 248,286
Bierdragers (1621-1634) fol. 321
Bierdragers 6 fol. 117,418,443
Bierdragers (Benoemen van -) 8 fol. 19
Bierdragers 9 fol. 10.287
Bierdragers 10 fol. 125.173 en 11 fol. 1.3,346
Bierdragers (1700-1703) fol. 4,5,19
Bierdragers 1462 fol. 60,165, 1463 fol. 123 en 1464 fol. 217,235
Bierproevers 1 fol. 30,79, 116
Bierschoyers 4 fol. 70,154
Bier "Schoyers" 4 fol. 107,281
Bierschoijers (1621-1634) fol. 196,197,298 en 361
Bierschoyers (Eed van -) (1621-1634) fol. 409
Schoijers 6 fol. 45
Bierschoyers (Eed van -) 6 fol. 71
Bierschoyers 9 fol. 113,116
Bierschoyers eed gedaan 9 fol. 210
Schoyers (Vernieuwing eed door -) 9 fol. 109
Bierschoijers 10 fol. 118
Biervaten (Biertonnen) 6 fol. 218,246
Bier en Wijn (Ordonnantie) 4 fol.

Bakhuisjes en stookhokken in Hierden

Wie kent ze niet, de knusse huisjes, die overal op de Veluwe naast de soms eeuwenoude boerderijen staan. Je ziet ze nog in alle maten en vormen.

Sommige nog in de oude staat, vaak echte juweeltjes met mooie sierlijsten (windveren). En in de top een eeuwenoud zinnebeeldig geveltopteken. De betekenis van deze tekens is van vóórchristelijke (heidense) oorsprong. Altijd hebben ze een pannendak, dit met het oog op brandgevaar.

Veelal zijn ze echter gemoderniseerd en -wat vergroot- bieden ze onderdak aan jongelui die op eigen benen willen staan.

Oorspronkelijk werd er brood gebakken. Grote voedzame roggebroden. Voor hoogtijdagen witbrood van 'weitemeel'. Weite is een oud woord voor tarwe.

In Hierden staat er bij het oude Muldershuis aan de Watervalweg nog een bakhuis met originele bakoven.

Zomerverblijf

Dat er brood gebakken werd is lang geleden. Zolang mijn herinnering teruggaat¹, werd er 's zomers in gewoond.

In het voorjaar kreeg het bakhuis een grote schoonmaakbeurt, de muren werden gewit en de vloer geschrobd. Het noodzakelijke kookgerei en serviesgoed werd verhuisd en het zomerverblijf was gereed.

De nacht bracht men door in de boerderij, alleen het middagdutje (met het hoofd op tafel) deed men soms in het bakhuis.

In de wintermaanden, wanneer men weer op de heerd² huisde, sliepen mannen wel eens even op de grond in de 'mothoek' naast het vuur.

Op de foto rechtsboven staat het prachtige bakhuis (gebouwd omstreeks 1920) van Jan en Gerritje Smienk³. De boerderij ernaast dateert van 1789. Jan en Gerritje verhuisden elk voor-

jaar nog van de heerd² naar het zomerverblijf. Dit wonen in het bakhuis gaf de vrouw des huizes veel meer armslag. Het werk in huis was snel gedaan. Maar ze moest tijdens de zomermaanden wel flink de handen uit de mouwen steken. Eerst in de hooibouw en als later in de zomer het koren geoogst werd moest ze helpen binden en op schoven zetten. Nadat de laatste aardappelen geroid waren ging men eind oktober weer naar de heerd².

Wat was het vaak knus. Het fornuis verwarmde op kille avonden het bakhuis. Altijd stond er een kan koffie te pruttelen of werden er peertjes gestoofd. In de tijd van de hooibouw werden er grote stapels pannenkoeken gebakken en natuurlijk werd er melkmoes, een echt zomergerecht, gekookt. In de Herfst werden er boven het fornuis, op een raamwerk van gaas, appeltjes gedroogd.

Vaak zat men 's avonds met 8-10 man in het bakhuis. Het gezegde 'er gaan veel makke schapen in een hok' was hier zeker van toepassing. De maten van een gemiddeld huisje waren 3 bij 4 meter. Tegen de zuidgevel stond vaak een druivenwingerd, waaronder men heerlijk in de schaduw kon zitten.

Karad

Bij het bakhuis stond oorspronkelijk de waterput, later de pomp en het zogenaamde 'karn-

rad'. Dit was een wagenwiel (rad) op een paal. Hierop werd alles wat bij het karnen gebruikt werd te drogen gelegd. Hier komt de naam karnrad vandaan. In Hierden is dit verbasterd tot 'karad'.

Toen de melkbussen kwamen werd dit een soort liggend rekwerk van 80 cm hoog, waarop de geschuurde bussen, emmers en potten lagen. Ook liep er altijd een klinkerpaadje naar de zijdeur van de boerderij (noar de gote)⁴. Ook zat er in deze zijgevel een deur die toegang gaf tot de deel.

Varkenskot

De varkens huisden ook dicht in de buurt van het bakhuis. Het zag er dan ook zwart van de vliegen. Zo'n varkenskot, compleet met troggen (voerbakken), helemaal in oude stijl, nu een rijksmonument, staat aan de Grevenhofsweg (zie foto rechtsonder).

Stookhok

Achter het bakhuis, soms aangebouwd, stond vaak een stookhok, met hierin de fornuisput, een grote gietijzeren pot die in een stenen metselwerk hing. Hieronder werd een vuur van takkenbossen gestookt, die hoog opgestapeld op het erf lagen, de zogenaamde 'riezemiete'. Deze fornuisput werd voor vele doeleinden gebruikt. Op maandag werd hierin de witte was gekookt. Bij het slachten van een varken werd de pot boordevol water gedaan en het vuur flink opgestookt, want het water moest koken. Zo was de fornuisput de boiler van nu. Verder werd er varkensvoer in gekookt, aardappelen met meel wat, flink gestampt, heel onaangenaam rook.

Uit alles blijkt wel, dat bakhuis en stookhok in het verleden een heel belangrijke functie hadden. Gelukkig staan er in Hierden nog veel bakhuisjes en hopelijk blijven ze nog lang het beeld van boerderijen bepalen.

VOETNOTEN BIJ HET ARTIKEL

¹ Dit is de herinnering van Hennie Hop van 25-30 jaar geleden.

² De heerd is de kamer van de boerderij

³ De boerderij staat naast wat vroeger de Welkoop was, waar nu Michel Hop zit. Inmiddels is daar aan de voorkant een kapsalon gevestigd. De boerderij is nu bewoond door een dochter.

⁴ De gote is een soort keuken/bijkeuken, waar ook wel gekookt werd, bijvoorbeeld op een petroleumstel.

De PvdA bracht het bestuur een taart

Eigenlijk niet voor ons, maar voor alle leden die zich actief inzetten voor Herderewich. We hebben de taart toch zelf maar, samen met degenen die hem brachten, opgegeten. Herderewich wordt gezien, herkend en erkend als een organisatie die zich inzet voor Harderwijk. Dat vindt het bestuur er mooi aan.

Haringparty, cheque € 6.500,-

Wat een kans, nu we een deel van de opbrengst van de haringparty van de jonge ondernemers Harderwijk (jonh) in ontvangst mochten nemen.

Het HKH is geopend

Een lang gekoesterde wens is realiteit, het Historisch Kenniscentrum Harderwijk is geopend.

Het bastion heeft zijn plek gekregen

Begin september wordt de afronding met een feestelijk tintje gevierd. Zie voor definitieve datum de website van Herderewich

Wandeling 's Heerenloo

In de droge maanden regende het één middag, die vrijdag van onze wandeling. En desondanks was het een prachtige wandeling, met leuke verhalen van Steven van Loo. Het terrein is altijd te bezoeken, er is een app ontwikkeld om de wandeling ook zelf te maken.

Eibert den Herder-festival, Zuiderzeewet en Gelderland Grensland

Een geweldig geslaagde dag, veel belangstelling, veel activiteiten.

Dankzij deze sponsors is het mogelijk een mooi blad uit te geven:

OGB DESIGN
creative webdesign
www.ogb-design.nl

PR en communicatie
www.pressbaker.nl
Theo Bakker
Press Baker

leef
eenmerkmetleef.nl
gewoonten.nl

Wijnkroom.nl
Danielle Hearn
06 - 30380997

BRANDT MAKELAARS
Aankoop & verkoop
Verkeersweg 5
3842 LD Harderwijk
(0341) 41 64 26

BOON
Nobelstraat 28
3846 CG Harderwijk
(0341) 41 76 17

Manolo Berrenchina
Sch eidiuslaan 44
3843 CT Harderwijk
0341 - 421308

Martijn Pijnenburg

Bos en Vrijhof
AANNEMERSBEDRIJF
Snippendalseweg 8 Hierden
(0341) 41 35 32

esj vastgoedonderhoud
Lorentzstraat 5e
3846 AV Harderwijk
(0341) 46 01 75

DRIES van den BERG
Burgemeester de Meesterstraat 11 Harderwijk
(0341) 42 37 23

Wim Buitenhuis

furniture, Chinese and Japanese porcelain,
copper, clocks, paintings
DOORNHOF ANTIQUAIRS
Schapenhoek 7,12-14
3841 BM Harderwijk
Tel. +31 341-42 10 15

CATERING VANDENBERG
Het concept voor elk feest!!
Marconistraat 1
3846 AR Harderwijk
(0341) 46 04 04

Christiaan Doornhof
Collectionneur
Flevoweg 15
3841 KJ Harderwijk
(0341) 41 62 87

Word voor minimaal € 50,00 sponsor van ons Vittepraetje. Wij vermelden u op de website (met link) en in ons blad. Mailen kan ook: info@herderewich.nl

Ja ik steun de uitgave van het Vittepraetje

naam

telefoon e-mail

en ik maak mijn bijdrage à € binnenkort over op
rekeningnummer IBAN: NL93 INGB 0003 0361 92 t.n.v. Herderewich

datum handtekening

Aankoopmakelaardij
Sandra Geerlings
Lindenlaan 12
3843 BK Harderwijk
(0341) 42 94 19
www.sandrageerlings.nl

Bed
BREAKFAST
DE STADSBOERDERIJ
HARDERWIJK
Weiburglaan 9, 3844 KZ Harderwijk

Spotprent van Louis Raemakers, 1931, uit: Drs. K.W.J.M. Bossaers, Zuiderzeevissers, Geschiedenis van de belangenorganisaties van de vissers op de Zuiderzee en IJsselmeer

“Ja jong, over een jaar of wat zijn we keuterboertjes”

Oudheidkundige Vereniging
Herderewich